

vila dokazima o postojanju boga, mogla nesmetano da se razvija. Istraživanja logike ukazuju na protivrečnost.

Teološka etika, kao uzor na kome se zasniva ljudski život, uzima odnos boga prema čoveku. Odricanje od zemaljskih bogatstava ovog života omogućava postizanje hrišćanske ljubavi (=agape), ljubavi koja se zasniva na lišavanju, na telesnom i duhovnom siromaštvu. Da li je takva ljubav uopšte moguća? Kao ljubav ne, kao poslušnost da.

U novijoj filosofiji, kada ETIKA uslovljava potrebu izučavanja PSIHOLOGIJE, dolazi se do novog saznanja o prirodi ljubavi i njenom etičkom značaju. Kao uzor na osnovu kog se daje pokušaj definicije ljubavi uzima se nesebična ljubav majke prema detetu. Otuda pridavanje značaja materinstvu u psihoanalizi. Eros prevladava narcisoidnost, eros je uzdizanje od čulnog ka duhovnom. Eros razvija prometejski odnos. Ljubav kao trajna dispozicija zasniva se uvek na nesebičnom uzajamnom odnosu.

NAPOMENE:

- ¹ R. Grevs, *Grčki mitovi*, Nolit, Beograd 1969, 23. 1.
- ² U indijskim epovima to je Aditi (Aditya), ženski univerzalni princip prirode (Rig-veda I 96), ili Uša (Ušas, gr. Eos i lat. Venera). Vid. *Hiljadu lotosa*, Antologija indijskih književnosti, u prevodu Vesne Krmptić, Nolit, Beograd 1971, str. 49 i 64). U Asiraca to je Melita, u Egipćana Hator (Tefnut), u Persiji Mitra, u Arabljana Alilat.
- ³ M. J. Matje, *Staroegepatski mitovi*, Sarajevo 1963, str. 72.
- ⁴ B. Bošnjak, *Grčka filozofska kritika Biblije*, Zagreb 1971, str. 56.
- ⁵ Anica Savić-Rebac, *Pretplatonska erotologija* (disertacija), Skoplje 1932, str. 56.
- ⁶ M. Budimir—M. Flašar, *Pregled rimske književnosti*, De auctoribus Romanis, Beograd 1963, str. 324.
- ⁷ M. Budimir—M. Flašar, *ibid.*, 310.
- ⁸ De Sanktis, *Kritički eseji*, Kultura, Beograd 1960, str. 60.
- ⁹ R. Grevs, *Grčki mitovi*, 2. b.
- ¹⁰ Anica Savić-Rebac, *Pretplatonska erotologija*, str. 19.
- ¹¹ R. Grevs, *Grčki mitovi*, 42. 1.
- ¹² R. Grevs, *Grčki mitovi*, 85 passim.
- ¹³ H. Marcuse, *Eros i civilizacija*, Filozofsko istraživanje Frojda, Zagreb 1965., str. 135.
- ¹⁴ S. Frojd, *Uvod u psihoanalizu*, Odabrana dela, knjiga 2, str. 390.
- ¹⁵ K. Hornaj, *Novi putevi psihoanalize*, Beograd 1965, str. 68.
- ¹⁶ S. M. Baura, *Nasleđe simbolizma*, Nolit, Beograd 1970, str. 58. Za kasnije značenje mita o Narcisu i njegovo razlikovanje od Erosa videti H. Marcuse, *Eros i civilizacija*, str. 133.
- ¹⁷ S. M. Baura, *ibid.*, str. 50.
- ¹⁸ M. Rejmon, *Od Bodlera do nadrealizma*, Sarajevo 1957, str. 61.
- ¹⁹ Vilije de Vill Adam, Aksel; navedeno po: E. Vilson, *Akselov zamak ili o simbolizmu*, Kultura, Beograd 1964, str. 215.
- ²⁰ E. Vilson, *Akselov zamak ili o simbolizmu*, str. 211.
- ²¹ M. J. Matje, *Staroegepatski mitovi*, str. 122; H. i N. A. Frankfort — Dž. A. Vilson — T. Jakobsen, *Od mita do filozofije*, Minerva, Subotica 1967, str. 69—75; Graves—Patai, *Hebrejski mitovi*, Naprijed, Zagreb 1969, str. 17.
- ²² Graves—Patai, *ibid.*, str. 11.
- ²³ Graves—Patai, *nav. delo*, str. 99.
- ²⁴ M. N. Đurić, *Istorija helenske etike*, str. 222.
- ²⁵ Vid. R. J. Viper, *Rim i rano hrišćanstvo*, str. 92.
- ²⁶ Graves—Patai, *Hebrejski mitovi*, str. 76. Grevs izlaže mit o postanku sveta usklađujući *Knjigu postanka s Kumranskim tekstovima*.
- ²⁷ R. J. Viper, *Rim i rano hrišćanstvo*, str. 100.
- ²⁸ H. i H. A. Frankfort—Dž. A. Vilson—T. Jakobsen, *Od mita do filozofije*, str. 138.
- ²⁹ A. Savić-Rebac, *Platonska i hrišćanska ljubav* (Helenski vidici, SKZ Beograd 1956, str. 33).
- ³⁰ R. J. Viper, *Rim i rano hrišćanstvo*, str. 274. Viper ukazuje na protivrečnosti koje su posledica ovakvih nastojanja.
- ³¹ B. Bošnjak, *Grčka filozofska kritika Biblije*, str. 79.
- ³² S. Frojd, *Dostojevski i ocaštvo* (knjiga 5), str. 245. Ovaj sukob, kao jedan od najstarijih zločina čovečanstva, u okviru jevrejske tradicije, Frojd posebno razmatra u delu *Moses und Monotheismus*.
- ³³ H. Marcuse, *Eros i civilizacija*, str. 61. Sukob stare i nove generacije je socijalni vid ovog sukoba.
- ³⁴ Zorž Bataj, *Erotizam* (Treći program, jesen 1970), str. 476.
- ³⁵ H. Marcuse, *nav. delo*, str. 77.
- ³⁶ Vid. Anders Nygren, *Eros und Agape*, Gütersloh 1930; engleska izdanja New York 1932, 1939. H. Scholz, *Eros und Caritas*, Halle 1929. R. de Purya, *Eros et Agape* (u izd. Precences — Paris). Denis de Rougemont, *L'Amour et L'Occident*, Paris 1938; drugo izdanje 1962. Ovo delo prevedeno je u nas u izdanju M. H., Zagreb 1974.
- ³⁷ B. Bošnjak, *Filozofija i hrišćanstvo*, str. 248.
- ³⁸ R. J. Viper, *Rim i rano hrišćanstvo*, str. 55.
- ³⁹ B. Suhodolski, *Moderna filozofija čoveka*, Nolit, Beograd 1972, str. 42.
- ⁴⁰ F. Jodl, *Istorija etike kao filozofske nauke I*, str. 101.
- ⁴¹ B. Suhodolski, *ibid.*, 62.

šest pesama

filip larkin

II

*OVO bi rođenja tvog mesto, dnevni ovaj dvor,
Okana ovo čudo, čiju svaku sobu
Svetlost ko muzika puni, a na licu tvom
Sja nežna latica; obilan zrak je sunčev
Da pokaže te na zastanku, na rubu slike,
Kako o imenu mudruješ, il ruka ti kako
Okleva časak na slučajnoj stranici —*

Oblaci plinu krećući senke na tlu.

*Spreman da li si za ono što noć donosi?
Stranac, što svoje lice ne pokazuje
Već pristup traži; hoćeš li ga, sudbu, da pozdraviš
Kao poslednje, pruživ mu hleb i vino, znajući
Da igra je završena kada on svoju kartu odigra,
Prevrne sto i pređe u drugu sobu?*

XIII

*PRIMAKOH usta
Tekući vodi:
Teci na sever, na jug teci,
Svejedno je,
Ljubav, nju nećeš naći.*

*Govorih vetru:
Raznese mi reči:
Ljubav, nju nećeš naći,
Jedino pticu svetla jezika,
Jedino mesec beskućni.*

*Ljubav, nju nećeš naći:
Nemaš rubove
Koji vape mir, duh nemaš
Koji s anđelima lebdi,
Smrt nemaš da dođe ti.*

(Iz zbirke Severni brod)

DANI

*ČEMU su dani?
U njima živimo.
Dolaze, bude nas
Sve duغو vreme.
Zato su, da srećni smo u njima:
Gde bismo živeli do u danima?*

*Ah, rešenje toga pitanja
Lekara dovodi i popa,
U dugim njihovim haljecima,
U žurbi preko polja.*

POPODNEVA

*LETO dotrajava:
Listovi padaju po jedan i po dva
Sa stabala što okružuju
Novo igralište u parku.*

U rupama popodneva
Mlade se majke pribiraju
Deci kraj ljuljaške i peska
Dajući na volju.

Iza njih, kadikad,
Muževi stoje na prokušanom postu,
Nekakvo neprekidno pranje,
A albumi, naslovljeni
NASE VENCANJE, leže
Kraj televizora:
Pred njim vetar rastura
Mesta njihovih sastanaka

Koja još uvek su mesta sastanaka
(Al ljubavnici još su u školi),
A deca njihova, tako pomno
Traže nedozreli žir
I čekaju da ih kući vode.
Pomutila se njina lepota.
Nešto ih gura
Na stranu sopstvenog im života.

NEUKOST

NE ZNATI ništa nepoznato, nikada ne biti siguran
Šta je istinito ili pravo ili stvarno,
Već primuđen da određuješ ILI JA TAKO OSEĆAM,
ILI, TO IZGLEDA TAKO, DA;
NEKO MORA DA ZNA.

Čudno biti nesvestan načina na koji stvari teku:
Njihove veštine da nađu šta im treba,
Smisla njihovog za oblik, za tačno rasturanje semena,
Pa spremnosti da se menjaju.
Da, čudno je, na kraju

Nositi čak takvo znanje — jer naša plot
Opkoljava nas svojim sopstvenim odlukama —
A ipak čitav život provesti na netačnostima
Da kada počnemo da mremo
Ni pomisao nemamo, čemu.

EKSPLOZIJA

NA SAM DAN eksplozije
Senke se okretoše ka ulazu u okno:
Gomila šljake na suncu je spavala.

Ljudi u jamskim čizmama putanjom naiđoše,
Psovke su i dim iz lula iskašljavali,
Grubo osveženu tišinu rušili.

Za zecom potrča jedan, zec strugnu,
A ovaj gnezdo donese puno ševinih jaja,
Pokaza ga pa u travu baci.

Prođoše oni tako bradati, krtičje odeveni,
Očevi, braća, nadimci, smejanje,
Kroz visoke vratnice uvek otvorene.

U podne stiže potres; krave
Načas prekidoše žvakanje; zamagli se
Sunce, ko da ključa, stamni se.

Mrtvi nas prominuše, oni sada
U božjem domu udobno sede.
Licem ćemo ih u lice videti —

Čitko, kako u crkvi je ispisano
A jednom rečeno; gle, za tren
Žene muževe u eksploziji videše

Jasnije no u životu kako vladaju —
Zlatni kao moneta, il hodeći
Od sunca nekako prema njima,

Jedan je jaja nerazbijena pokazivao.

BELESKA O PESNIKU:

FILIP LARKIN (Philip Larkin) rođen je 1922. u Koventriju. Tokom rata završio je studije na koledžu Svetoga Jovana u Oksfordu. Izdao je dosad četiri knjige pesama, dva romana i knjigu o džezu. Kritičari ga stavljaju u najuži krug pesnika današnje engleske poezije. On sam, kao uostalom i čitava matica savremene engleske poezije, okrenut je od tradicije (koja izgleda bejaše nametnuta) ka svojoj pesmi, koja bi, kako sam kaže, svaka pojedinačno, trebalo da bude svoj sopstveni, tek stvoreni univerzum. Nesklon publicitetu, povučen i čutljiv, jednom prilikom je pak rekao ovo: „Ja pišem pesme da sačuvam ono što sam video/mislio/osećao... sve to i za sebe i za druge, mada osećam da mi je na prvom mestu iskustvo po sebi, koje pokušavam da sačuvam od zaborava za ciljeve koji su u samome iskustvu... Zašto treba tako da činim, ne znam ni sam, ali mislim da je impuls da se nešto sačuva u osnovi svake umetnosti.“

Ovu antropocentričnu definiciju prezentiramo ne samo zato što je toliko široka i obuhvatna da u nju ne možemo da ne verujemo, već više da pokažemo kako svako poetsko traganje nameće izbegavanje recepata i strančarenja. Možda bismo slobodnije mogli reći da je gubljenje orijentacije i okvira nužna pretpostavka traženju svrhe (ne cilja).

Prevod i beleška: Srba MITROVIĆ

jedna ujevićeva vizija buduć- nosti pjesništva

ivo dekanović

Ja nimaš pjevao utopije ili samo uchronije, nego bolno i žarko, mitose, traženja i otkrića, futuricije i anticipacije.

Tin Ujević: Povodom „Sumraka poezije“

Naslovom ovog oglada naznačeni su karakter i granice razmišljanja kojima se u jednom trenutku prepustio Tin Ujević sa svom istraživačkom strašću i otvorenosti prema novom i nepoznatom, kao i sâm domašaj vrlo zanimljivih, uvijek donekle izazovnih teza što ih je izložio s dosta iscrpne jasnoće, uz to i s nekom osobitom žestinom, u svom eseju *Sumrak poezije*. Ideje koje tumači niti su sve što je mislio o sudbini pjesništva i umjetnosti, niti su baš ono najvažnije i najbolje. U mnogim svojim poznatim esejima i prikazima iznio je posve druga i drugačija shvaćanja. Radi se, očito, samo o jednoj njegovoj viziji budućnosti pjesništva i umjetnosti, viziji jednog trenutka koja mu se naprosto nametnula i odvela ga dalje nego što je možda u prvi mah namjeravao, gotovo do ruba prave utopije, štaviše, zanosna sna.

Tin Ujević je, uostalom, u svom prvom polemičkom članku, odgovarajući na napad pjesnika Rade Drainca, u povodu *Sumraka poezije*, najbolje sâm upozorio na karakter svojih razmišljanja:

„A u mojem božićnom prilogu, ma koliko on bio sirov i rogovatan, bilo je izvjesno malo i pjesničkog patosa i dramskoga naleta jedne nove ideje, govorio sam gotovo proročanski.“ (Tin Ujević, *Sabrana djela*, Sv. XIV, str. 54)

Da li je to bio čas izvanredne promicljivosti, gotovo vidovitosti, u ovog velikog pjesnika, ili trenutak najviše sumnje u sve dosadašnje vrijednosti, sumnje koja se nekako nadima od razuzdane radosti jedne nove vjere, nije moguće zapravo ni danas do kraja odgovoriti. Upravo zato barem najvažniji aspekti temeljnih teza u eseju *Sumrak poezije* zahtijevaju danas, više nego ikad prije, poseban kritički komentar. Ako su Ujevićeve misli, u doba kad su nastale, za mnoge u nas bile samo zanimljive, možda tek hiroviti kuriozitet u radu jednog živog i nemirnog stvaralačkog duha, sada, u našem suvremenom svijetu, dobile su pravu aktualnost, pokazuju se u sasvim novim, neočekivanim vidicima.

Esaj *Sumrak poezije* (Ujević ga naziva člankom) objavljen je prvi put kao podlistak u časopisu *Novo doba* (Split, br. 312) od 24. XII 1929. godine. Ujević ga je poslije uvrstio u knjigu svojih izabranih eseja *Skalpel kaosa* (Zagreb, 1938). Knjiga završava baš tim esejom, a u njoj se nalaze, kako se znade, neki od najpoznatijih eseja toga pjesnika, kao što su oni o Baudelaireu, Rimbaudu, boemiji i modernoj umjetnosti, te glasovite autobiografsko-ispovjedne proze *Ispit savjesti* i *Pobjeđujem hljeb*. S obzirom na taj izbor, može se zaključiti da je Tin Ujević mnogo držao i poslije gotovo deset godina do tog svog teksta. Ujević je, osim toga, u polemici s Rade Draincem objašnjavao svoje ideje s posebnom žestinom i upornošću, a to također nekako potvrđuje činjenicu da ih nije uzimao olako ili površno.

Danas nema mnogo svrhe komentirati polemiku između Ujevića i Rade Drainca (u beogradskoj *Pravdi* i drugdje). Drainac nije, zapravo, u potpunosti shvatio smisao i domašaj Ujevićeve glavne teze, premda je možda umjesno, nagonski osjećajući ugroženost onoga što voli, zauzeo odmah, od prve, obrambeni, stoga i neprijateljski, napadački položaj. On je naposljetku samo branio tradicionalno shvaćanje pjesništva, koje se uvijek, uprkos svemu, može valjano braniti. Ta je polemika, na žalost, bila od početka opterećena osobnim razračunavanjem ovih pjesnika, pa se gdje kada gubila u trivijalnostima, produžujući se beskrajno i uzaludno u krugu bez izlaza. Četiri puta je Ujević odgovarao na Drainčeve polemičke napise. Svom trećem polemičkom članku dao je prikladan i rječit naslov *Bezutješni krug*. Mislim da se o svemu tome i nema što više reći.